
V
B 3
D
C. R. BIBLIOTHECA
UNIV. JAGELL.
CRACOVIENSIS
14633
4
P

Zbiór processów z 18 wieku

Dziada

Jakoba Gieysztora

[illegible]

Z Biblioteki Jan. Kaz. Gieysztora

1. Wilno — Ryx.
2. Wigdorowicz . Wichert.
3. Kattmanowicz Klaczko — Wigdorowicz.
4. — —
5. — —
6. Biskup Wileńs.
7. Żydy — Wichert.
8. — —
9. Wulfowicz — Radziwiłł.
10. Leybowicz — Menasowicz. Wigdorowicz.
11. Włościanie Star. Wielońskiego — Walewski An.
12. Poniatowscy — Walewski.
13. Szydłowski — Micewicz — Jasiński.
14. — —
15. Hausman — Piltowski —
16. Potocki — Grodno.
17. Brzostowski Xaw. — poddani Mościbrowscy.
18. Stankiewicz — Muzyński — Dedenko.
19. Domańscy. Szpinki. Karmelici. Radomin. Olszówko
20. Alexandrowicz — Grodno.
~~21. Sokolski — Gnatowski.~~ zob. 14633. III. t. V. Nr. 13.
22. Muzyński — Ryż — Niemcewicz — Krasnodębski.
23. Tęgoborski —
24. Oziecki — Wilno.
25. — —
26. — —
27. — —
28. Berez Kartuzi — Niemcewicze —
28a. — —
29. Stoklickie Star — Minejko.
30. Minejko — Malinowski.
Giepster — Pilecka.
31. — —
32. — —

33. Sokołowski — Wilno
34. — —
35 — Karnelis — Giedroyć.
36 — Świrski. — Kowno.
37. Puciłowski — Kowno
38. Kurlewiecki — Orzeszko.
39. Dowbiczyn Franc. — Orzeszko.
40 — Orzeszko
41. Piaseczki — Czerniecki. Wołodźkowa. Wołodźko
42. Odyniec — Zahorski — Rzyngwad Dysekie
43. Białopiotrowicz — Bryzgiłki
44. Kostowiecki — Wasilewski.
45 — —
46 Tołoczko — Kamedułi Wyęgier.
47. Wojnicki — Pieżarski. Tayler
48. Pohl Jzd. — Plater.
49. Przeździecki — Zasław.
50. Cherewicz — Przeździecki — Marcinkiewicz,
51 Marcinkiewicz — Radziwiłł, Chreptowicz
Sapieha.
52 Sapieha — przeździecki.
53 — — Gierkowski — Bobrownicki
54 Matuszewicz — Gierkowski — Bobrownicki
Klemrele — Matuszewicz — Cierkowski.
55.
56. Klemrele.

9.

DONIESIENIE

O ſkładzie Sprawy Staro-Zakonnych Szymela Wulfowicza, Jcka Leybowicza, Daniela Pinchaſewicza, Wulfa Aronowicza Plenipotentow Gminu, y całey Generalności tegoż Gminu Wileńſkiego, oraz Moyżeſza Wolfowicza y Sznucyły Jozielowicza.

PRZECIWKO

J. O. Xciu Jmci Karolowi Radziwiłłowi Waiewodzie Wileńſkiemu qua Panu, Ur: Janowi Gorſkiemu Namieſtnikowi Podſtaroſtwa Wileńſkiego. Staro-Zakonnym Oſzerowi Kałmanowiczowi Klaczce, Judelowi Litmanowiczowi, Moyżeszowi Joſielowiczowi, Abelowi Wulfowiczowi, Dawidowi Jankielowiczowi, Uryaſzowi Abramowiczowi, Jzraelowi Jzakowiczowi, Symonowi Oszerowiczowi, Szmuyłowi Jckowiczowi, Hirſzy Ayzykowiczowi, Boruchowi Markowiczowi Rząd Kahału w Roku teraźnieyſzym nieprawnie utrzymuiącym, Moyżeſzowi Leybowiczowi Piſarzowi Kahalnemu, Jckowi Leybowiczowi, Chaimowi Leybowiczowi, Markowi Leyzarowiczowi Szkolnikom, Berkowi Leybowiczowi, Michielowi Jozielowiczowi, Jochelowi Beniaminowiczowi, y dalszym Sędziami Duchownemi tytułuiącym ſię, Moyżeſzowi Beyruchowiczowi, Markowi Jankielowiczowi Szkolnikom czyli Woźnym Sądowym, Chackielowi Leybowiczowi, Leybie Judelewiczowi Gruszcze Obywatelowi Pińſkiemu, Abelowi Manaſzewiczowi Obywatelom Wileńſkim.

GŁOS Sądu, iest głosem powinności powołania moiego. Dodany do Sprawy teraźnieyszey z tym większą ochotą wypełnić obowiązki na mnie włożone przedsiębiorę, im więcey zachować należy uczucie Obywatelskie, y usprawiedliwić powinne odemnie dla Sądu uszanowanie.

Między Stronami do tego Procederu złączonemi, iest niepoślednią Stroną ta część ludu żydowskiego, ktora w tym piśmie Powodztwo swoie wyraża. Szymel Wulfowicz prawny y nieodwołany Plenipotent Gminu Wileńskiego, słuchał Głosu Kahalnych Wileńskich, y wzaiemnie odpowiedzi niby od Generalności Gminu,

a w istocie samey od tegoż Kahału, przed Sądem Nayiaśnieyszym odbywaney. Słuchaiąc tych podstępnych przed Sądem przełożeń, widział zmowę y układ na krzywdę Gminu Wileńs: uformowane. Niedostatek w ktory tenże Gmin Wileńs: przez ucisk, przemoc, y niepotrzebną pienię Kahalnych, iest wprowadzony, odiął zupełnie sposobność przystąpienia do Sądu. Wzgląd sprawiedliwy tey Magistratury przywrocił uciśnionym straconą nadzieię.

Hasło Religii za pretext od Kachalnych do rozrożnienia y zamącenia ninieyszey Sprawy wzięte, porusza wprawdzie całą Generalność Gminu Wileńs: od ktorey ninieysze przełożenie czyni się; Ale iak Swiętość Religii z Cywilną Sprawą związku niema, y do Partykularnych w teyże Cywilności zdarzeń, zażytą bydź nie powinna, tak słusznie pobudzaiąc tenże Gmin do ocalenia swoiego Zakonu, y utrzymania w powinnych obrębach obrządku Religicznego; nie może pociągnąć tegoż Gminu do iedności z tymże Kahałem w rzeczach od ich interesu, woli, y przedsięwzięcia ustronnych.

Zna każdy z pomienionego Gminu, że Religia tyle iest w składzie swoim potrzebna, ile stanowi pewne zamiary do utrzymania Poczciwości Człowieka; Tym uczuciem każdy powodowany człowiek, tym ściśley zachowuie Prawa Religii, im więcey one usposabiaią do cnotliwego życia, a Obrzędy Zakonu Zydowskiego, ile się ściągaią do ogulnego zachowania, tyle obowiązuią każdego do utrzymywania Praw y Przywileiow one utwierdzaiących; Zna rownie y Kahał Wileński, że ta okoliczność nie iest materyą ninieyszey Sprawy; ale znaiąc, że bez tego pretextu niemogłby użyć Jmienia Gminu do swoiey przeciwko Rabinowi prozekucyi, uformował Sprawę bez Sprawy. Co do utrzymania Religii y obrządkow Zakonu rownym uczuciem o trwałość oney iest zaięty Gmin Wileński. Nie cierpi dotąd Synagoga Wileńska w Religii swoiey ani uymy, ani prześladowania. Prawa Kraiowe są mocną w tey okoliczności twierdzą. Jeżeli iednak przyszłość Kahalnych interesuie, ta do rowney czułości y Gmin Wileńs: pobudza; a to iest w czym Generalność Gminu Wileńs: zgodnie z Kahałem idzie do Sądu Nayiaśnieyszego.

Co zaś do Sprawy przeciwko Samuelowi Wigdorowiczowi Rabinowi Wileńs: popieraney, co do punktu wymyślonych przez Kahał Podatkow y Krobek Poborowych, co do nastąpionego ztąd dla Gminu ucisku, y powinnego przez Kahał z Percept kalkulowania się; iak w pierwszym skargi żadney y Sprawy nie maią, owszem oney zrzekaią się; tak w drugim znaiąc z Prawa Konst: 1764. Roku wszelki rodzay Zydowskich Podatkow do pewnego celu, to iest: na zaspokoienie Kredytorow zamierzony, nie znayduią związku do obrębow Religii stosuiącego się, a zatym do Sądow Kommissyi Skarbu Lit: odesłania dopraszaiąc się, żądaią win Ewokacyinych, a to iest, w czym Kahał podstęp pod Sądem czyniąc, y na krzywdę Gminu zmierzaiąc, iednomyślności Gminu zyskać nie może.

Ta rożnica w Procederze wywinie szczegulną Kategoryą dopełnionego nad Gminem ucisku, że Wulf Aronowicz, y Moyżesz Wolfowicz za to są osadzeni przez Kahalnych w więzieniu, że na przemoc skarżą się, a dotąd utrzymani przez JP. Gorskiego w

teyże

teyże Detencyi, dla tego, że porządnie przeznaczona Zwierzchność, odstępuiąc od Prawa, arbitralność swoią kładnie za Prawo.

Z tey osnowy rzeczy trzy Kategorye do Sądowey uwagi podaią się: *Pierwsza*: O utwierdzenie wszystkich Praw Religią y obrządki Narodu Zydowskiego zapewniaiących, a ztąd o ułożenie pewney formy co do Elekcyi, co do rządu Kahalnego y Duchownego Sądow, co do sposobu pozywania, sądzenia, Dekretow zapisywania, onych ogłaszania y Stronom wydawania, *Druga*: W kwestyi wszelkich Podatkow y Poborow przez Kahał wymyślonych, y z ucisku Gminu Wileńs: utworzonych; mocą Konst: 1764. R. odesłania o wszystko przed Sąd Komissyi Skarbu Lit. *Trzecia*: O uwolnienie Wulfa Aronowicza y Moyżesza Wulfowicza z pod nieprawney przez Kahał rozciągnioney detencyi; O ukaranie tak Starszych Kahalnych, iako też JP. Jana Gorskiego Namiestnika, za złamanie Listu J. K. Mci, à vi & Potentia wydanego, a zatym o ułożenie pewney ordynacyi dla tegoż JP. Gorskiego y następcow iego Urzędu, względem sądzenia Zydow y sposobu rozciągania kar na przewiniaiących. Przez szczegulność następuią uwagi:

Co do Pierwszey Kategoryi.

Religia Narodu Zydowskiego składa się z Praw Moyżeszowych, czyli z Starego Testamentu. Obrządki przez Narod Zydowski zachowuiące się, są znakiem teyże Religii. Dozwolenie Prawami Kraiu Polskiego liberum Exercitium, iest to wszystko, co naymocnieyszy oznacza fundament wolności tego Zakonu. Zachowanie Religii iest Pobożnością. Pobożność iest Swiętością, a Swiętość będąc tylko moralną zasługą, fizycznych nadgrod niepowinna mieć w celu. Kto pełni powinności Zakonu, ten ma zasługę w Moralności; Kto administruie obrządki, ten pełni powinności Religii. Wszystko to same z siebie, y w sobie zawieraiąc się, niezna inszych pobudek oprocz Pobożności. Y to iest istotne wyobrażenie Religii, ktorey hasła Kahał Wileński, do utrzymania wszystkich swoich niesłuszności, nie właściwie używa. Dotąd ieszcze ta Religia nie cierpi w ogulności, ani oney zmienić ktokolwiek iest zdolny. Od szczegulnego przekonania zależą iey Prawidła. Kto fundament tey Religii uznaie bydź słusznym zakładem, ten podda pod iey Prawa rozum y wolą swoią; Kto przeciwnie nieznayduie w niey zasady gruntowney ten nieprzyimuiąc Prawideł, niemoże nazwać się Zydem. Jednak cokolwiek składa Religią Zydowską, to w uczuciu Gminu Wileńskiego iest artykułem wiary, a cokolwiek burzyć y naruszać obrzędy iey może, to pobudza do utrzymywania Praw swego Zakonu. W tym wyznaniu trwaiąc Poprzednicy Narodu Zydowskiego, kiedy ściśle zachowali Religią y iey obrządki, nie zostawili następcom swoim przykładu, żeby bydź Religiantem dla pieniędzy; albo pełnić obrządki Religii za pieniądze. Tak y teraz myślić przynależy, że Religia będąc moralną żasadą Poczciwości Człowieka, ma w celu swoim Pobożność samą; a Swięto-

 kupstwo

❧ ✿ ❧

kupstwo znosiłoby Swiętość obrządkow. W takim ograniczeniu znaydować się powinna Religia Zydowska. Idzie zatym, że z teraźnieyszego Procederu, nie utwierdżenia Religii, ktora sama z siebie y Prawideł swoich składa się, ale zachowania obrządkow, y przywrocenia starszych do kluby posłuszeństwa y Exekucyi prosić przyzwoicie należy. Religia każda sama z siebie iest Swięta, Niezachowanie obrządkow, lub złe onych użycie, czyni uymę, y narusza iey Swiętość. Y to iest w czym Sami Kahalni wykraczaią, a w czym Gmin Zydowstwa Wileńskiego żąda poprawy y ordynacyi.

Kiedy narod Zydowski, został przypuszczony do Obywatelstwa w Kraiu Polskim, starał się o Prawa, ktoreby mu wolność Obywatelską przynosząc, Zwierzchność dla tego Ludu wyznaczoną, uczyniły twierdzą beśpieczeństwa, Xiążęta y Monarchowie Polscy, naostatek same Stany Rzeczypospolitey, licznemi Przywileiami, y Prawami, nadały y te utwierdziły wszystkie dla Narodu Zydowskiego Wolności, zwyczaie y Prawa. Wolność, rozumie się za moc mieszczenia się w Obywatelstwie, y prowadzenia przyzwoitego w Zyciu obrotu. Zwyczay; bierze się za porządek w Obrębach Zakonu utrzymuiący. Prawo y pierwsze y drugie ubeśpieczaiąc przyięło ten Lud za Część Obywatelstwa y położyło zamiary, żeby ani z wolności, ani z zwyczaiow, Ustawami utwierdzonych, nie był zwątlony y naruszony wewnętrzny między Zydami porządek, ktory rożne znamie maiąc Religii, wszystkim tego Zakonu Osobom, do rownych Prerogatyw, Wolności, y zwyczaiow, zostawuie przystęp. Stało się z czasem, że y w tym Zgromadzeniu, Przemoc, Ambicya, y Ucisk znalazły mieysce. Dla zachowania więc każdego w Obrębach właściwey powinności, naznaczona Zwierzchność, Woiewodom y Starostom, a directum Dominium Nayiaśnieyszym Regnantom Polskim zostawione.

Oznaczaiąc ten Narod Część Obywatelstwa, nietylko że szanuie Prawa, iako kardynalne swoie beśpieczeństwo, y fundament życia, ale usilnie żąda, ścisłey Exekucyi tych Ustaw. Wszystkie Konstytucye, mianowicie Przywiley Bolesława Xiążęcia Polskiego, za Alexandra Krola w R. 1505. w Statut wprowadzony, Volumine 1. fol. 309. y dalsze od poźnieyszych Rządcow Kraiu Polskiego nadane, tudzież Konstytucye 1633. Vol: 3. fol; 809. 1673. Vol: 5. fol. 147. 1678. Vol: 4. fol. 643. y Konstytucyą 1764. R. Vol. 7. fol: 150. bierze Gmin Zydowski; za generalną dla siebie Ustawę, y obronę. Do zamiaru tych Praw stosuie wszystkie swoie wolności. A z mocy tych Praw poddaie się pod Juryzdykcye onemi przeznaczone, w tym, w czym poźnieysze Prawa odmiany nieuczyniły y onego nie wyłączyły. Co tedy do zachowania porządku wenętrznego względem Obrządkow; co do uregulowania y ustanowienia Formy Elekcyi, Formy Kahału, y Formy Sądu Duchownego należy, to Sądu ninieyszego iest właściwą materyą; y w tym Gmin Wileński prosząc uregulowania, prosi za mocą y beśpieczeństwem swoiego Zakonu.

§.

§.

Kahał Synagocki podług początkowey tego Narodu Formy, składa się z 13. Osob to iest: z czterech Miesięcznych, ktorzy koleią Prezydencyą swoią co tydzień utrzymuią, y z dziewięciu Radzcow. Ten Sąd co rocznie obierany być powinien. Jch Powinnością iest, dostrzegać porządku Religicznego między Zydami, pilnować Exekucyi Obrządkow Religicznych, występnych przeciwko Religii karać, dozierać, aby w każdym Stanie, y Bractwie wszystko podług Religii dopełnionym było, oraz żeby ochędostwo y ostrożność Domowa zachowana była. Na ostatek ogłosić Generalności, ieżeliby iakowe Procedera, z powodztwa, lub odwodu wypadać miały, y w tey Rzeczy zwołać całą Generalność, a z nią y o postępku Processu, y wydatkach na to potrzebnych umawiaiąc się, konkludować, y sposob ułożyć. Pisarz do ktorego należy utrzymowanie Aktow Kahałnych, y czterey Szkolnicy, do ktorych należy, ułożenie wyroku Kahalnych, w przytomności tegoż Kahału, maiąc mieysce w liczbie Officialistow Kahalnych, obierani bywaią kilkoletnie, podług okolicznościow, y potrzeby, osobno Sąd Duchowny, Religiczny, z dziesiąciu Osob złożony być powinien, do ktorego Sprawy Duchowne, y Cywilne, to iest: o Rozwody, Suspensy, Szluby, Sukcessye, Kontrakta, Zapisy, Długi, y wszelkie wydarzyć się mogące Sprawy, są poddane. Elekcya tych wszystkich Osob; tym odprawiaią się sposobem: wszyscy Gminni kreskowi, to iest: przez zasługi y wartość swoią do Elekcyow przeznaczeni, zgromadzaią się w Dniu trzecim Wielkieynocy, do Jzby Kahalney, w przytomności Rabina, wszystkich Kahalnych, y Szkolnikow. Jmiona ich wszystkich porządkiem na papierze piszą się, y każdą potym szczegulnie karteczkę szczegulnym Jmieniem zapisaną odstrzygłszy, wkładaią w Jarmułkę, y pomieszawszy wszystkie Karteczki, daią się iednemu z Kahalnych do wyciągania poiedynczo, aż do pięciu Osob. Ci tedy z pięciu karteczek wyciągnieni, nazywaią się Elektorami. Y dopiero po ustąpieniu wszystkich, pomienieni Elektorowie, obieraią Osoby do Kahalnego, Duchowuego Sądu, y Elekcyą swoią podpiszą. Ktorą nieschodząc z mieysca swego, posyłaią przez Szkolnika do Rabina, dla przeyrzenia, żeby skolligaconych kilka Osob w iednym Sądzie nie było. Jeżeli ta Elekcya zupełnie podług Ustaw zrobiona, Rabin approbuie, ieżeli znaydzie w oney prawne obiekcye, odsyła do tychże Elektorow. A tak ci na mieyscu swoim, poprawić tę Elekcyą są obowiązani y oną powyższym sposobem roztrząsnioną podpisuią. Y tak się formuie Elekcya, dopieroż każdy Elektor, ma to w korzyści z swoiey czynności, że iedną Osobę kreskować na kreskowego Gminnego może. Z tey Ustawy, corok pięciu kreskowych przybywa, ktorzy w Xięgę zapisuią się Kreskową.

Ten układ, oznacza iedną dla wszystkich Zydow rowność. Y Cel tego porządku, nie może podlegać naganie. Do utrzymania ktorego, Prawa Kongressowe Zydowskie są takie: że żaden Rok po roku, nie może być w Urzędzie ani Kahalnym, ani w Sęstwie Duchownym.

Te tedy są Wolności, Zwyczaie, y Prawa Zydowskie. Teraz uważyć nieprzyzwoitość, iaka służy Stronie przemocney do zrobienia Jntrygi, y względem ktorey potrzebne iest od Sądu uregulowanie.

W czasie tym, kiedy na Elekcyą Gmin Kreskowy zgromadza się, y kiedy Jmiona wszystkich na karteczkach zapisane, wrzucaią się do Jarmułki, w ów czas Szkolnik z Pisarzem, idzie na Stronę od widoku wszystkich, y tam z pomiędzy Kreskowych, wyrzuca te Osoby, ktore albo pod Cheyrymem, albo pod iaką prawną zostaią Obiekcyą, a reszte, przez się zostawionych Karteczek, oddaie do wyciągania Elektorow. Wnosić ztąd po ludzku nie można bez podeyrzenia, żeby nie upodobany Szkolnikowi, albo ktoremu Intrygantowi, nie został z liczby bez żadney Obiekcyi wyrzucony. Należy zatym, żeby Obiekcye przeciwko Kreskowym otwarcie były oświadczone, y rezolwowane; a po odrzuceniu lub przyięciu Oppozycyi, żeby dopiero Karteczki do wybierania Elektorow były porządkiem swoim zapisowane y do wyciągnienia w przytomności wszystkich oddawane.

Daley zważyć postępek Kahału, przewagę rowności, y uymę Obrządkom Religicznym czyniący. Gmin Kreskowy przez zasługi, uzyskuie ten tytuł kreskowego. Prerogatywa ta iest: że należy do Kandydacyi za Starszego, że ma głos wolny do obrad wszystkich, z tego tytułu wnosić blisko należy, że Kahalni bez całego zgromadzenia Zydowskiego nic czynić ani uchwalić nie są mocni. Y że nadanie czyli przypuszczenie do Jmienia Kreskowego, nie od Kahału zależy y dependuie; ale szczegulnie od Elektorow co Rok po pięciu kreowanych zostaie. Każdy więc utytułowany kreskowym, należy do Rady, y wszelkich Kahalnych czynności, większością głosow utrzymywać się powinnych. A należąc iako Obywatel w postępowaniu swoim nie dependuie od nikogo, ma Głos wolny y kreskę szczegulną. Jego więc zdanie, nie od woli Kahału, ale od osobistego y wolnego przeświadczenia się zależy. Jdzie zatym, że Kahał niemaiąc mocy nic czynić, y ustanawiać bez zezwolenia Generalności, nie ma Prawa do kresek. A przecię mimo te naybliższe uwagi, y istotę celu z ustaw y formy Elekcyow wynikaiącego, Kahał Wileński tak kreski niedependuiące od Kahału, iako też tytuły z Elekcyi tylko nadaiące się, nieprawnie, niewolnie, z uymą formalności, y rowności Zydowskiey, upodobanemu od siebie Abelowi Wulfowiczowi zostawuie, a pieniądze za to bierze.

Co iest kreskowy Zyd w zgromadzeniu, wyżey się obiaśniło. Teraz co do tytułow, taka Remonstracya: Zaden nie może bydź starszym Prezyduiącym, poki dwoch stopniow nie preydzie. Pierwszy stopień nazywą się Jkierkohol; Drugi mianuie się Tuwekohol. A te stopnie nadaią się swoim porządkiem przez Elektorow corocznych, y to w pewney liczbie; Przy każdey Elekcyi przez Elektorow ułożoney, z pomiędzy wszystkich Osob do urzędowania wybranych, czterech mianuie się na stopień Jkierkohol a trzech na stopień Tuwekohol. A to iest formalność z ustaw, y zwyczaiow Zydowskich wypływaiąca. Te tedy tytuły y kreski, podług formy zwyczaiu y Prawa Zydowskiego przez szczegulność nabywaiące się, przeciwko Prawu, Zwyczaiowi, y

wol-

wolnościom Zydowſkim, przez Przywileia y Konſtytucye approbowanym ſą frymarczonemi. Od Lat kilku iuż więcey ſtu tytułow, Kahał Wileńſki przedał Abelowi, a Abel porozdawał ſwoim Kreaturom. Ztąd widoczne ieſt przeſtąpienie wolności y uſtaw Zydowſkich, ztąd formuie ſię nieſprawiedliwa partya, ztąd każdy nie ſtara ſię zachować w ſwoich obrębach, kiedy porządek zaſlug ieſt zmięſzany; ztąd intryga, niezgoda, emulacya, y wyniſzczenie Stron. Abel tym ſpoſobem bezprawnym zakupić może wſzyſtkie tytuły, a rozdawſzy one od ſiebie, każdego mieć będzie do ſwoiey przychylonym ſtrony. Y ſam ieden oznaczać będzie całą Synagogę. A w coż ſię obroci wolność, zwyczay, i Prawo Zydowſkie? Co znaczyć będą uſtawy Kraiowe, zapewniaiące dla Narodu Zydowſkiego też wolności? To więc wſzyſtko iak łamie porządek, zwyczay y wolności Zydowſkie, tak powinno być ſłuſznie naganionym, y przez Sąd Nayiaśnieyſzy zaſtrzeżonym, ażeby wſzyſtko podług powyżſzego przełożenia w obrębach ſwoich na zawſze zachowanym było, ażeby zafrymarczone przez Kahał tytuły y kreſki, co do waloru ſwoiego ſkaſsowanemi zoſtały, ażeby Kahalni nic uſtanawiać, ani uchwalać, ookołwiek tycze ſię iakiey ſkładki, Procederu y wydatkow, bez wiedzy, wdania ſię y więkſzości głoſu kreſkowego, nie ważyli ſię, y nie mieli mocy.

§. §.

Z porządku naſtępuie rozważyć ſpoſob Adminiſtrowania Kahalnych czynności. Wyżey ieſt pomieniona powinność y moc Kahalnych Oſob, iaka iſtotnie do ich Urzędu należy. W Sprawach wſzyſtkich porządku y obrzędow Religicznych tyczących ſię, ieſt podług zwyczaiu zoſtawiona moc Kahalnym do ſądzenia, a to ſzczegulnie między Generalnością y Zgromadzeniem Zydow Wileń: Kahalny komplet ſkładać ſkę powinien z ſiedmiu Oſob, ich Dekreta układane bywaią przez Szkolnikow, i potym dopiero przez nich oddane bywaią do Piſarza, a też Dekreta nie zwykły ſię dotąd podpiſywać przez Kahalnych, takowy wyrok ſkładaiących. Dwie ztąd nieprzyzwoitości okazuią ſię: Raz, że Kahalni w Protokuł ſwoich Dekretow nie zapiſuią, y onych nie podpiſuią. Druga, że Szkolnicy na karteluſzach Dekreta maiąc u ſiebie, y one w dni kilka po Decyzyi zapiſawſzy, na tychże karteluſzach z podpiſem ſwoim Piſarzowi oddaią. Piſarz zaś nie wciągaiąc natychmiaſt w Protokuł, karteczki Dekretow na ſznurku zawieſzone utrzymuie. Ztąd y niebeśpieczeńſtwo zaginienia, y niemożność Stronom mienia w potrzebie Dekretu, y onego przeczytania, koniecznie naſtępuie. A co naywiękſza, że w Sprawach uczynkowych odebrawſzy Kahał od kogokolwiek zaſkarżenie, Jmienia Delatora w Procederze nie wyraża, y Stronie nie obiawia, do Jnkwizycyi ani Obwieſzczcnia wydaie, ani terminu nie naznacza, Swiadkow Stronie oſkarżoney ſtawić nie nakazuie, lecz tylko taiemnie takową Jnkwizycyą z iednoſtronnego świadectwa wyprowadza, y za oną nayniewinnieyſzego Człowieka Dekretem ſwoim obarcza. Wolna wprawdzie ieſt podług Praw Synagodzkich Appellacya Stronie uciążoney do obcey Synagogi

wedle upodobania ukrzywdzonego obraney; ale bywa częſtokroć, że przemoc Kahału oney nie dozwoli, y Dekret ſwoy wyexekwuie. W tey więc okoliczności kładnie ſię taka konkluzya do naſtępney ordynacyi, ażeby Protokuł do zapiſywania Dekretow Kahalnych, odtąd natychmiaſt był utrzymywany, ażeby wraz po Decyzyi Dekret w tenże Protokuł był zapiſany, a razem przez Oſoby Kahalne decyduiące, y przez Szkolnikow był podpiſany, a po Sądach do Piſarza oddany, ażeby wolność czytania wſzyſtkim była zachowana, ażeby wydawanie Extraktow, na każdą rekwizycyą było zalecone, ażeby do popierania zanieſioney ſkargi, Delator był y ſtronie obiawiony, y w Dekret wpiſany, ażeby Jnkwizycya nie taiemna, lecz z wiadomością Strony, y za podanym Obwieſzczeniem z Swiadkow obuſtronnie ſtawionych, y do Jnkwizycyi zapiſywanych była przez dwoch Kahalnych, po iednym od każdey Strony podanych expedyowana, a po wolney Appellacyi, y od Strony założoney, ażeby Exekucya tychże Dekretow do rozprawy wſtrzymana była, a pryncypalnie, żeby te Akta czynności Kahalnych w nayprzyzwoitſzym porządku y opatrzeniu z każdego od naydawnieyſzych aż do naypoźnieyſzych czaſow Roku utrzymywane były.

Zeby zaś porządniey adminiſtrowana była Sprawiedliwość, y zachowała ſię we wſzyſtkim rowność Prerogatyw Narodu Zydowſkiego, potrzeba, ażeby Sąd Nayiaśnieyſzy do Sądzenia tych wſzyſtkich Spraw, ktore z gatunku ſwoiego, podług powyżſzego wyſzczegulnienia do Sądu Kahalnego należą, iedną z każdego Cechu Oſobę do zupełności kompletu Kahalnego przyłączył, ktorzy z ſwoiego Cechu wybierani byćby powinni, mianowicie z Cechu Krawieckiego, Szmuklerſkiego, Kuſznierſkiego, y Złotnickiego, każdy z tego Cechu po dwieście Oſob z gorą w liczbie ſwoiey zawiera. Ten ſpoſob ugruntuie większą baczność na ſprawiedliwość, y upewni rowną dla wſzyſtkich koley.

§. §. §.

Rownie Sąd Duchowny wedle powyżſzey Formy Elekcyow obieraiący ſię, ſzczegulnieyſzego wyciąga określenia. Wſzyſtkie Sprawy, iakie tylko między Zydowſtwem wydarzyć ſię mogą, będąc poddane pod decyzyą tego Sądu, wyciągaią należytego porządku tak w przyſtąpieniu do Sprawy, iako też w rozſądzeniu oney. Pierwſzym, a to nayważnieyſzym powinny być Artykułem Oſoby Sędziowſkie. Młodość co do talentow y rozumu bywa rownie z naypodeſzleyſzemi zalecona; doświadczeniom iednak zupełnieyſzego wieku uſtępować muſi. Niemała zatym okoliczność, ażeby żaden trzydzieſtu Lat niemaiący, nie mogł być obrany za Sędziego. Z takiego wieku Oſob złożony Sąd Duchowny, powinien Pozwy wydawać na piśmie przez Szkolnikow podpiſane, powinien Dekreta w Protokuł zapiſywać y podpiſywać, też Protokuły porządnie utrzymywać, Jnkwizycye w ſtawaniu obuſtron, w ſtawieniu Swiadkow expedyować, taxę rzeczy y ruchomości nie na ſwoim ocenieniu kończyć, lecz na publiczną Licytacyą oświadczyć, Dekreta z Xiąg Stronom wydawać, y Appellacyi do Sądu Grodzkiego, a potym Aſseſſorſkiego, według

Przy-

Przywileiow dopuścić. Tym sposobem ograniczona formalność Sądu Duchownego, każdą Stronę od podstępu zasłoni, y porządnym układem wymierzy Sprawiedliwość. A na namowie Sądowey, żaden z obcych Osob, ani żaden Szkolnik, ani Woźny, tudzież Strona znaydować się, ani do teyże Jzby Sądowey wdzierać się, pod karą nie będą mocni.

Uczyniwszy więc przełożenie Gmin Wileński o Formie Elekcyi, o składzie Kahału, y Sądu Duchownego, podawszy uwagi potrzebne do ułożenia Ordynacyi, przystępuie do obiaśnienia dalszych obrządkow Religicznych, y okazania, co iest, y być powinno istotnie potrzebą Religiczną, y iak się te potrzeby, oraz z iakiego Funduszu utrzymuią.

Tolerancya w Kraiu Naszym Zydow, zostawuie wolność exekwowania wszystkich zwyczaiow y wolności Zydowskich. Prawa Narodu tego dozwoliły, y liczne Przywileia to obięły. Religia Zydowska co do istoty swoiey, wyobrażona powyżey, iest to Reguła w moralności pobożna, w Cywilności cnotliwa, do zachowania się w społeczeństwie. Uczynki z Religii pochodzące, iak są, y być powinne dobrowolnemi, tak z dobrowolności zachowuią się, a fizyczney powinności nie wyciągaią. A cokolwiek tycze się utrzymania znamion Religii, to wszystko przez Poprzednikow ieszcze Zydowskich stosownie do uczucia Religicznego, a bez żadney preferencyi uciążliwości, iest ustanowionym y zaskutecznionym.

Mieyscem nabożeństwa Zydowskiego iest Szkoła. Tey utrzymanie y opatrzenie iest potrzebą Religiczną; ale rownie iest na to dochod nie przez Kahalnych, ktorzy nie maią mocy wkładać Podatkow, y ucisków dla Gminu, ustanowiony, ale rownie z całego Zgromadzenia bez uciążliwości wybierany. Są w Mieście Wilnie Łaźnie, do ktorych podług obrządku Zydowskiego, w pewnych czasach koniecznie uczęszczać Zydowstwo musi. A utrzymuiący Zyd takowe Łaźnie, płaci Kahałowi co tydzień po Talarow dziesięć. Y ten dochod iest destynowany, na utrzymywanie y opatrzenie edyficyow Szkoły. Udzielnie iest Karbona w Szkole, do ktorey kontrybuować każdy tyle znayduie się obowiązanym, ile upatruie potrzeby, y czuie pobudek Religicznych. Ten dochod rownie należy na wydatek do utrzymania Szkoły. Ale iak pochodzi z dobrey każdego woli, tak nie może stać się dla nikogo uciążliwym. Dostarczenie świec w Szkole dla rożnego nabożeństwa, iest potrzebą z obrządku Religicznego. Jest też y na to udzielne Bractwo, ktore ma swoie Fundusze Duchowne, iako to: Legacye, y do tego Karbonę; z ktorych dochodow te potrzeby obrządku Religicznego, bez żadney na to udzielney expensy załatwiaią się. Do utrzymania Biblioteki, Mogiłek, oraz do utrzymania Edukacyi ubogich, są rownie udzielne Bractwa, z Duchownemi na to Funduszami. Na chorych iest Bractwo, na ubogich udzielne dochody, iako to: od pogrzebow, od przystąpienia do Dziesięciorga Bożego Przykazania, od otwarcia Ołtarza. Na wykupienie więźniow iest Karbona, słowem wszystkie z obrządku Religicznego wynikaiące potrzeby maią własny, y dostateczny Fundusz. A ieżeliby cokolwiek więcey tyczyło się potrzeb do utrzymania obrządkow Zakonu, od tego żaden Religi-

ligiant nie wyłączy się, bo ile do iey prawideł iest przywiązanym, tyle za powagą oney czuć musi.

Otoż to iest istotne przepowiedzenie Religii, obrządkow, zwyczaiu, y wolności Zydowskich. Jdzie zatym Gmin Wileński z czułością do Sądu, prosząc, aby to wszystko w swoiey mocy, obrębach, y zamiarze zachowanym, y utwierdzonym było. Jdzie za powagą swoiey Religii, y za utrzymaniem oney. Jdzie za mocą Przywileiow y Konstytucyow sobie nadanych, a wyżey w tym Piśmie przez szczegulność wyrażonych, y prosi: żeby Kahał nie miał żadney mocy nic bez generalności ustanawiać.

Okazawszy więc, że hasło Religii w ninieyszey Sprawie wezwane, pobudza całą Generalność, za powagą oney, y za utrzymaniem swoich Praw, wolności, y zwyczaiow Zakonu, okazać rownie przedsiębierze podstęp Kahalnych pod Sądem uczyniony, do wprowadzenia tu nienależnie Sprawy w Kommissyi Skarbu Lit. przez Gmin promowuiącey się, y iuż po Aktach Jnkwizycyi, Kalkulacyi, y Weryfikacyi, na Dekrecie Kontumacyinym zastanowioney.

A to iest Kathegorya Druga.

Co tylko należy do utrzymania Zakonu, Obrządkow, Religii, zwyczaiow, y wolności Zydowskich, to wszystko iest przez powyżey złożone Prawa utwierdzonym, a co tylko tycze się potrzebnego w tey mierze uporządkowania y uregulowania, do zachowania y Religii, y obrządkow, y zwyczaiow, to przez szczegulność przełożonym powyżey zostało. Z przesłuchania iednak wszystkich Głosow przeciwnych, nie znalazł Sąd Nayiaśnieyszy żadney okoliczności w Sprawie ninieyszey, ktoraby mogła słusznie podpadać pod hasło Religii, czyli niebespieczeństwo upadku Zakonu. Zeby iednak związek iaki zrobić do obcey Sprawy, y pretext uformować do wyiednania od Gminu Pisma, nadto wiele nieprzyzwoitości Kahał przedsięwziął. Rozdwoił głosy swoie między stawaiących: w iednym instancya Kahału, z dokładem niby generalności Zydowskiey przeciwko Rabinowi, W. Wichertowi, Szymelowi, y dalszym Plenipotentom Gminnym; w drugim Jnstancya teyże, iakoby generalności przeciwko Kahałowi. Dozierać tu dopiero należy podeyścia Kahalnych, iakim sposobem usiłuią podstęp zrobić pod Sądem, y siebie bez Sprawy, od Sprawy uwolnić. Używszy hasła całey generalności, uformowali Pismo Plenipotencyine niby, do cofnienia Sprawy z Kommissyi Skarbowey Lit. Nim się do Jmion w tey Plenipotencyi wyrażonych powie, wprowadzaią się tu słowa Plenipotencyi, iż ona nie służy przeciwko Rabinowi, lub Kahałowi, lecz przeciwko Szymelowi Wulfowiczowi, Jankielowi Pinchasewiczowi, y Jckowi Leybowiczowi, iakoby powstaiącym na Ustawy poprzednicze, do utrzymania Religii uczynione. Wyrazy Plenipotencyi takie: „My Osoby poiedynkowe przewiduiąc „koniec nie pomyślnie nastąpić maiący przez powstaiących uda„wcow mniey znaiących, idque Szymona Wulfowicza, Jankiela „Pinchasewicza, Jcka Leybowicza, wzniecaiących kłotnie z Ka„hałem w Sądach Kraiowych, mieniących się być pełnomocne-

„mi

„mi Plenipotentami Gminnowemi, przez co umyśliliśmy obrać „z pomiędzy nas dwoch: Chackiela Leybowicza, Abela Manaſzowicza, ktorzy wyznaczeni od nas, ſtawać będą przed Sądem „Kommiſsyi y Aſseſsoryi W. X. Lit. przecząc przeciw temu: „iż nie tylko, że nie zgadzamy ſię, y nie pozwalamy na kłotnie „przeciwko Kahałowi podniesione, lecz nawet wszystkie Expensa przez Kahał poniesione dla Dobra powszechnego Narodu y utrzymania Religii Naszey dana przez Nas moc wspomnionym Osobom czynić rozmaitych sposobow podług ich zdania, do obronienia Kahału z potwarzow y ſkarg przed Kommiſsyą wnieſionych; Nakoniec nie godziłoby ſię nam łączyć do pomocy tym, którzy chcą zburzyć y zruynować Fundusz mieyſki „od czaſow niepamiętnych uſtanowiony y zagruntowany, y ſkaſsować uſtawy poprzednicze do utrzymania Religii naſzey uczynione y ułożone. Dla większego świadectwa y dowodu Oſobom „wyrzeczonym danego, podpiſuiemy ſię.

Rozebrać dopiero przez szczegulność Punkta tey Plenipotencyi; pierwszy, iż nie pozwalaią na kłotnie przeciwko Kahałowi ani w Kommissyi, ani w Assessoryi. A iakimże Prawem dopiero głos Jmieniem generalności, przeciwko temuż Kahałowi, a razem przeciwko sobie został odbyty? Zrzeka się ten mniemany Gmin wszelkich kłotni z Kahałem, a sam pozywa tenże Kahał o ewokacyą do Kommissyi. Więc ieżeli tento Gmin rozprawował się z Kahałem w Kommissyi, a potym zrzekł się, iakże można niby w skardze do Kahału stosowaney, siebie o ewokacyą skarżyć? W tym tedy pierwszego Punktu roztrząśnieniu, pierwszy dowod podstępu y oszukania naywidocznieyszy.

Drugi Punkt, iż do utrzymania Religii, Plenipotentow swoich obowiązuią. Wyżey się dowiodło, a z odbytych Głosow Sąd przekonanym został, że nic Religicznego w składzie ninieyszey Sprawy nie było y niemasz. Jże oprocz ustronnych wnioskow pod hasło Religii stosowanych, żadney ani skargi, ani dowodu nie ma, bo nie dowodzą ani Rabinowi, ani Szymelowi, żeby on na zniszczenie Religii powstawał, lub Tranzakcye do zniszczenia oney ustanowił, albo żeby Pozwy iakie przeciwko powadze Religii wydawał, czyli układał, y naymnieyszego przekonania nie składaią. Więc Plenipotencya ta służy do rzeczy, ktora w teraznieyszym Procederze nie znuyduie się, a zatym iest ustronną od Sprawy, Jeżeli zuś utrzymywać z wniosku sksrgę przeciwko Rabinowi y Szymelowi o zruynowanie Religii, a tey skargi nie dowodzić, iest to zasłużyć na ukaranie pœnâ talionis podług Konstytucyi 1726. Roku, y Prawa Coæquationis Jurium. A to iest Explikacya z Osoby Szymela. Co zaś do Rabina, iest to: że y w rzeczy potwarnie, a bezdowodnie skarżony, y bez Plenipotencyi w Pismo mniemanego Gminu wciągniony, bo w tey Plenipotencyi ani wzmianki przeciwko Rabinowi nie ma, a to iest drugi dowod podstępu pod Sądem.

Mimo te uwagi zapatrzyć się na Jmiona Osob w Plenipotencyi wyrażonych. Oto są ci, ktorzy iedną będąc stroną pozwaną od Gminu do Kommissyi, dopiero dwie chcą zawierać partye na szkodę y podstęp generalnego Gminu. Bo Gmin maiąc Sprawę w Kommissyi przeciwko Kahałowi o ucisk y zdzierstwo zapozwał wszy-

stkich, ktorzy tylko od R. 1766. byli w Urzędach Kahalnych, do zdania kalkulacyi. Składa się więc nie mała liczba tych zapozwanych, ktorzy władali dochodami. Każdy zaś Zyd po skończonym starszeństwie, staie się Gminnym. Więc ci zapozwani lubo tytuł Gminnych maią, nie są iednak generalnością poszukuiącą, ale częścią zawiniaiącą y odpowiadaiącą. Kombinować zatym do przeświadczenia się Jmiona zapozwanych, y Jmiona do Plenipotencyi na Jmie Chackiela y Abela piszących się kilkanaście Osob, w Aktoratach w Kommissyi Skarbowey zaiętych, znayduie się w tey to Plenipotencyi pod dniem 3. 7bra teraźnieyszego 1787. Roku wydaney, a reszta składa się z Jmion Familii zapozwaney, mianowice z Synow, Synowcow, Siestrzanow, y t. d. Naostatek z podpisu Ludzi loźnych, to iest: doczesnych w Mieście Wilnie Dyrektorow, y niektorych małoletnich żadnych składek niedaiących. Łatwo tedy wierzyć można, że ci zrzekaią się Sprawy y kłotni z Kahałem, ktorzy albo razem z tymże Kahałem są zawiniaiącemi, y do kalkulacyi obowiązanemi, albo nic do tych uciążliwych od Kahału składek nie kontrybuowali, bo nic ich obca szkoda y ucisk nie interessuie. Jakże dopiero nie widzieć fortelnego Kahalnych sposobu do podeycia Sądu y ukrzywdzenia Gminu zażytego. Sami zapozwani zrzekaią się Sprawy w Kommissyi, y sami dopiero skarżą Kahał o ewokacyą. Są to nadto widoczne znaki podeyścia Kahalnych. Pracował Kahał nad tym usilnie, żeby odciągnąć Gmin od Procederu w Kommissyi Osobom Kahalnym niewygodnego, ale Gmin uciążony niezliczonemi Podatkami, ieżeli nie może mieć nadziei do pozyskania własności, przynaymniey rozumie y spodziewa się, że te Pobory na satysfakcyą Kredytorom zamierzone, dosyć powinny do właściwego sebie celu. Trzyma się przedsięwzięcia, ktore w konsekwencyi oddalić potrafi ruynuiące ich maiątek uciski. Co tedy sposobem wyiednać Kahał nie potrafił, to przemocą y gwałtem dokazać usiłuie. Bez względu na formalność y porządek, że wszystko publicznie y w iednomyślności Gmin czynić ma Prawo, Kachalni złapawszy kilka Osob, iedne przegrożkami, drugie obietnicami do odstąpienia Procederu znaglali. Swiadczy to Manifest

1787. 7bra 19. Jmieniem Plenipotentow Gminnowych w Aktach Ziemskich Wdztwa Wileńskiego zapisany, *ktory czytać.*

Zeby iednak y tego zażalenia nie było, ktore ruynuie moc y nastanie tey to mniemaney Plenipotencyi, to dosyć tey przyczyny, że nie od generalności Gminu wydana, ale od zapozwanych przez Gmin, Jakże tedy oni chcą siebie uwolnić od Sprawy, y oney zrzec się przeciwko Kahałowi, kiedy Gmin ani zrzeka się, ani uwalnia tegoż Kahału.

Naostatek wyrażaią ci to mniemaną generalnością tytułuiący się, że iakoby Szymel Wolfowicz y inni niesłusznie mienią siebie być Plenipotentami onych, y że ich cofaiąc, stanowią Chackiela y Abela Pełnomocnikami. Nayprzod to pokazuie się z podpisu na Plenipotencyach Szymelowi służących zawartego, że ci to Aktorowie Sprawy, a Promotorowie y obrońcy Kahału nigdy nie byli, y nie są Aktorami Szymela, y owszem Szymel zrzeka się y oświadczą Sądownie, że nie za niemi przeciwko Gminowi, lecz

przeci-

przeciwko im od Gminu iest Plenipotentem y Promotorem. Skłaka sztuk dziewięć Plenipotencyow od Gminu Wileńsk: sobie wydanych, z ktorych przeświadczyć się, że między kilkakroć sto osobami, nie znayduie się żaden z tychto nowo tytułuiących się Generalnością Gminu. Lecz może powiedzieć Strona przeciwna, że niektore Plenipotencye służą tylko Szymelowi do Kommissyi, ale nie do Assessoryi. Szymel Wulfowicz na to zgadza się, że iest Planipotentem do popierania Sprawy w Kommissyi, a Przeciwnicy zgodzić się na to rownie muszą. że niemasz od Generalności żadnego Plenipotenta do wciągania Sprawy Kommissyiney w Assessoryą. Zatym gdy iego Plenipotencye nie cofnione co do utrzymywania Sprawy w Kommissyi; a przeciwnie, gdy podstępnym y mniey chwalebnym przemysłem Kahalnych, taż Sprawa wprowadza się w Assessoryą, więc Szymel maiąc moc promowania Sprawy w Kommissyi, ipso facto ma moc bronić w tym mieyscu, nienależnego oney do Sądow Assessorskich wciągnienia, kiedy ktoś inny niewolnie używszy hasła Generalności, podstęp pod Zgromadzeniem Pospolstwa uczynić, y Sąd oszukać usiłuie. Ale mimo to, ma dwie Plenipotencye, ktore w rzeczach temu Sądowi należnych, stanowią iego Pełnomocnym.

Było ieszcze od Strony mniemaney Generalności złożone Pismo pod tytułem Recessu, z ktorego konkludowano, iż ten Reces ma moc czyli istotę Plenipotencyi do teraźnieyszego Procederu podług Prawa potrzebney. Nadto nieregularny wniosek, bo recessować od iakiey czynności, iest to zaprzestać rzeczy pierwiey w objekcie będącey. Wydać zaś Plenipotencyą, iest to wyrazić chęć swoią do popierania iakiey rzeczy, y nadać moc komuś do wyexekwowania woli. Reces wyraża rzecz, ktora się odstępuie, Plenipotencya obeymuie rzecz, ktorą się przedsiębierze, y Imie Plenipotenta, ktoremu się moc daie; Więc Reces pomieniony powinienby tylko służyć Kahałowi do spokoyności iako po odstąpieniu zapozwu, ale nie do wzniecenia Sprawy, do ktorey koniecznie podług Konst: 1784. Plenipotencyi potrzeba. Ta tedy iest rożnica między Recessem y Plenipotencyą.

Bo kiedy Gmin odstąpił Sprawy w Kommissyi, więc do popierania oney w Assessoryi nie dał tym mocy, dla ktorych Dobrodzieystwo uczynił, a zatym nie ma ktoby mogł y powinien Sprawę Kommissyiną do Assessoryi wprowadzać, y Aktorstwo w oney reprezentować. Ale rozważyć wyrazy tego Recessu; Oto w tych słowach: „My niżey wyrażeni odstępuiemy od Zapozwu przez „Jcka Leybowicza y Zelmana Koffmanowicza do Kommissyi Skar„bu Lit: wyniesionego." Imie Jcka y Zelmana, nie iest to iedno co Imie Szymeia. Czynność więc Jcka y Zelmana, przez Aktorow odwołana, nie ruynuie y nie cofa czynności Szymelowi powierzonych. Ztąd idzie, że Jcko y Zelman przedsięwzięli, to Reces pomieniony iakoby wstrzymuie, A co Szymel na mocy udzielnych Plenipotencyow *w Imieniu całego Gminu rozpoczął, to iest nienaruszonym.* Przeto Proceder w Kommissyi Skarbu Lit: Imieniem Jego, y Gminu rozpoczęty, ani dysputowanym, ani cofnionym być może. Lecz trzeba wiedzieć ieszcze sposob nastania tego Recessu, że on gwałtem iest wymożony, czyli postrachem y optyką do tego usposobioną wyprokurowany.

Po nastąpionych do Kommissyi Zapozwach, przewidywał Kahał niepomyślne dla siebie konsekwencye, że trzeba to przez szczegulność powrocić, co nienależnie w kieszeni zatrzymanym zostało. Uproiektował więc sposob dosyć gwałtowny, ale do Reprezentacyi służyć mogący. Za wiedzą y zniesieniem się J. P. Jana Gorskiego Namiestnika ogłosił Kahał rozkaz pod Cheyrymem, pod winą pienięzną na Skarb Xcia Jmci, pod konfiskatą maiątku, pod wpisaniem w czarne Xięgi, ażeby każdy z Obywatelow stawał do Izby Kahalney. Ten sposob zwoływania nie mogł być bezskuteczny, dla tak strasznych konsekwencyi. Zeszło się niewinne Pospolstwo na czas naznaczony. Jmć Pan Gorski Namiestnik Prezydencyą obiąwszy w assystencyi Kahalnych, y wszystkich od Pospolstwa Pozwanych, podał propozycye, y dwa Papiery, z tym oświadczeniem, ażeby na iednym Papierze ci pisali się, ktorzy maią z kahałem y Zwierzchnością Sprawę, a na drugim ci, ktorzy niechcą mieć Procederu.

Taki sposob nadto daleki od dozwolonych Prawem krokow, bo oznacza przymus, Zwierzchność Namiestnicza, kazawszy pod winami stawać przed sobą, każe otwarcie wyznać, kto z tąż Zwierzchnością ma Sprawę. Nayprzod, że ta ciekawość powinna była być uspokoioną z wydanych Zapozwow, w ktorych Imiona Aktorow wyrażone. Z nich nayłacniey można było dowiedzieć się, kto iest Promotorem y Właścicielem Sprawy. A że kazano osobiście opowiedzieć swoią determinacyą; Ktoż z przytomnych mogł uniknąć boiaźni y nie spodziewać się dla siebie prześladowania? W owym czasie Zwierzchność Namiestnika była nabliższa, ktorey lękać się koniecznie Gminowi nakazało, a ztąd nie był zdolny co innego uczynić, iak tylko to, co się tey Zwierzchności podobało. Nastąpiły potym przeciwko tey gwałtowności rożne Manifesta, ktore do Sprawy w Kommissyi zostały oddanemi, a dopiero złożyć się w tym mieyscu nie mogą. Wątpic iednak o tey prawdzie tym bardziey nie można, że sami Kahalni wyprzeć oney nie zdołaią. Z zamiaru więc Prawa, to dzieło będąc z siebie, y z nastania swoiego nikczemne, nie może u sprawiedliwego Sądu znaydować znaczenia. Na doświadczenie tego wszystkiego, wyznaczyła Kommissya Inkwizycyą, ktora iuż iest expedyowana. Ale bliżey brać rzeczy. Gdyby ten Reces znaczył odstąpienie Sprawy, więc Sprawa z Kahałem w Kommissyi upadałaby, bo bez Aktora w Sprawie, Sprawa być nie może. Z iakiegoż powodu dopiero Kahał wciąga w Assessoryą tę Sprawę, ktorą mieni być przez Gmin odstąpioną? Same przyiście Kahału do Sądu Assessorskiego w skardze o Ewokacyą do Kommissyi, unikczemnia ten Reces y usprawiedliwia pewność y niewątpliwość gwałtu y musu do wydania Recessu użytego. Zeby zaś ten Reces mogł być y nayformalnieyszym podług Prawa dziełem; to on służy na odstąpienie od Zapozwu Icka y Zelmana, ale nie od czynności Szymela Wulfowicza, na ktore on ma udzielne Plenipotencye w sztukach dziewięciu wyżey złożone. Mimo to nayblizsze przeświadczenie o ważności, mocy y exystencyi Plenipotencyow Szymelowskich, wniosek Kahału z poźnieyszych czynności upada. Reces wymożony w Roku 1786. Marca 22. dnia, a Sprawa w Kommissyi w Roku 1787. Aprila 17. dnia, w

ktorey

ktorey decydowane zostały Akta Inkwizycyi, Kalkulacyi y Weryfikacyi. Jeżeli powiedzieć, że Szymela Plenipotencya niewolną znalazła approbatę w Sądzie Kommissyinym, y że Szymel bez wiedzy Aktorow promowował Sprawę; Więc po zapadłym Dekrecie powinno było Pospolstwo, czyli Generalność Gminu odstąpić od skutkow Dekretu, iako po dobrowolnym y istotnym recessowaniu od Sprawy. Lecz cale się inaczey w skutku okazało. Kahał sam Obwieszczenie na takowe Akta wydał Szymelowi iako Plenipotentowi, y całemu Gminowi, więc znał, że Gmin nie zrzekł się Sprawy. Kahał przystąpił do takowych Aktow, więc znał siebie y pociągnionym y obowiązanym do odpowiedzi. Gmin zaś rownie dowodził swoiey pretensyi przeciwko Kahałowi, więc do Recessu od Sprawy nie znał się. Więc Plenipotencya y stawanie Szymela w Kommissyi było ważne, z wolą Aktorow zgodne, y żadnym krokiem nie cofnione. Jeżeli zatym Kahał był wolny od pretensyi Gminu, a Gmin tey pretensyi y gwałtu sobie zadanego niechciał dowodzić, co była za pobudka z tak wielkim kosztem wzaiemnie wyprowadzać te Akta? Dzieło Sądu Ziazdowego zupełnie uskutecznione, Inkwizycya wyexpedyowana, Swiadkowie z obustron stawieni y zaprzysiężeni, Weryfikacya ułatwiona, więc to pokazuie, że poźnieysze dzieło y czynności Kahalne znoszą exystencyą Recessu. Po tym wszystkim iakąś kalkulacyą Kahał zrobiwszy, dał się Kondemnować w Kommissyi, a do Assessoryi zmownym między iedną Stroną, a niewolnym, bo przeciwko Prawu na szkodę drugiey Strony wymyślonym sposobem, wciągnąć usiłuie Sprawę na takim stopniu w Kommissyi zostawioną. Już to wyżey obiaśnionym zostało, iakim przemysłem y podstępem pod Sądem usiłuie Kahał ewokacyiny wprowadzić Proceder. Teraz ieszcze z własnych Tranzaktow Kahału przekonać się o legalności Plenipotencyow Szymelowskich. Oto sam Kahał w Mandatach przed Sąd ninieyszy, y w Pozwach do Kommissyi po Szymela wydanych, nazywa go Plenipotentem Gminu, chociaż dodał mu tytuł tułacza y bieguna, prawda, że z ucisku Kahalnych taka iest sytuacya Gminu; ale Szymel więcey sobie obiecuie chwały z cnotliwego ubostwa, niż zazdrości dostatkom Kahalnych z obcego ucisku wyciśnionym.

Z tego Kahalnych wyznania y powyższych uwag, cień oboiętności żadney, tak względem ważności Plenipotencyow Szymelowskich do Sprawy Generalności Gminu, iakoteż względem podeyścia, y niewolney tegoż Kahału w Imieniu Gminu Instancyi niepozostaie, bo iaka to Reprezentacya w Głosie przyswoioney Generalności, że Kahał Sprawę nienależną wciągnął do Kommissyi; kiedy nie Kahał, ale Gmin był pozywaiącym, a kiedy Gmin odstąpił Sprawy. Więc uczynił dobrodzieystwo Kahałowi; A iakaż rostropność na to pozwoli, żeby tenże Gmin sam odstąpiwszy Sprawy, mogł skarżyć zapozwanych od siebie do Kommissyi o Ewokacyą w Sądzie Assessorskim. Wszystko to pokazuie niesłuszny postępek kahału, y zmowę między sobą na krzywdę Gminu zamierzoną, wszystko to dowodzi niewolność użycia hasła Gminu do swoiey reprezentacyi; a zatym niszczy Głos czyli Pismo pod Imieniem Generalności rozdane; wszystko usprawie-

 dliwia,

dliwia, że oprocz Szymela, nikt tu w Imieniu Gminu legalney Instancyi y powodztwa nie ma; y że tenże Szymel z powyższego przełożenia iest niewątpliwym całey Generalności Gminu Plenipotentem; a zatym on tylko ma moc w Imieniu Gminu czynić y rozprawować się; z tey mocy podał powyżey co należy rozpoznaniu Sądu ninieyszego z wezwanego hasła niby naruszoney Religii, y co do utrzymania obrządkow Religicznych, potrzebuie poprawy, utwierdzenia y ordynacyi, wyobraził co iest wedle bliższego rozumienia Religia; powiedział obrządki, potrzeby z tychże obrządkow wypadaiące, y Fundusze na załatwienie tych potrzeb trwaiące. Teraz wyprobowawszy legalność swoiego w Imieniu Gminu Plenipotentowania, y ważność Plenipotencyow sobie służących, przedsiębierze przełożyć, że Sprawa Dekretami Sądu Kommissyinego zaięta, y z gatunku swoiego, y z przeznaczenia Prawa temuż Sądowi Kommissyinemu do rozpoznania przynależy; a Kahał za Ewokacyą winom przez Prawo zamierzonym ulega; Naostatek, że Gmin Wileński Sprawy przeciwko Rabinowi nie miał, y nie ma, y oney nie popiera. A nayprzod co do Rabina:

§.

Kogo obcy los niespokoynym czyni, y komu zawiść przewodnicząc, ambicyą osiągnienia Urzędu wzniecała, ten znalazłszy pretext skarżenia Rabina, przedsięwziął onego prześladować, y Proceder wzniecić. Rzecz ta zaczęła się między dawnieyszemi Kahalnemi y niektoremi onych pomocnikami w powodztwie, a między Rabinem w odwodzie idącemi. Gmin Żydowstwa Wileńskiego daleki od tych pobudek, nie znaydował y nie znayduie Rabina winnym, dlatego w Procederze przez Kahał dawnieyszy rozpoczętym, zrzekł się swoiey Instancyi y Delacyi, ktorego zrzeczenie Kommissya Reskryptowa zaświadcza. Że zaś mimo te zrzeczenie, y dopiero Kahał niewolnie Imienia Gminu do swoiego Aktoratu przeciwko Rabinowi używa, przeto Generalność Gminu Wileńsk: y przed Sądem ninieyszym powtarza swoie zrzeczenie. A te zrzeczenie tyle powinne być ważne, ile Plenipotencya Szymela od Gminu niewątpliwa, y ile to iest z wyższego przełożenia dowiedzionym, że nikt żadney od Gminu przeciwko Rabinowi Plenipotencyi nie ma. Nie partykularne okoliczności służą Gminowi do tego postępku. Raz, że ucisku niewinności znieść nie może, drugi raz, że skarżąc niewinnego niechce podpadać pod obowiązki opłacenia opisanych Summ temuż Rabinowi, ktoryby zapewne ściągnął nową, a dosyć w skutkach swoich uciążliwą na Gmin składkę y kontrybucyą. Dlatego niech będzie wiadoma y wyszczegulniona przeciwko niewinnemu Delacya, żeby była wiadomość, kto stawszy się winnym rzuconych potwarzy, zostanie obowiązanym znosić skutki Prawa y opłacać Summy, bo iak szczegulna Starokahalnych iest Delacya, tak ich upadek w Sprawie nie będzie zdolnym obarczać całey Generalności. Podaie więc Gmin Wileń: y Zrzeczenie Sprawy przeciwko Rabinowi, y prozbę o przyięcie oney, a za niewolne użycie przez Kahał Imienia Generalności, żąda przyzwoitego tych-

że

że Kahalnych ukarania, y Expensow zwrocenia. Dopiero co do Sprawy w Kommissyi Skarbu Lit: zastanowioney.

§§.

Dopoki Konstytucya 1764. R. nie nastąpiła, ktora rodzay wszelkich Poborow między Zydami, na zaspokoionie wierzycielow przeznaczywszy, tak względem tychże poborow, iako też względem ustanowionego Pogłownego, pod Sąd Kommissyi Skarbu Litew: Zydow poddała; poty poprzednicze Prawa opisuiąc dla Zydow Forum, we wszystkich okolicznościach Juryzdykcyi Assessorskiey onych poddawały. Lecz po nastaniu tego Prawa w okoliczności wszelkich Poborow y podatkowania dla Rzeplitey, Kommissya Skarbu Lit: właściwym została Sądem. Konstytucya ta między Prawami dla Prowincyi Koronney stanowionemi znayduiąca się, zupełnie dla Prowincyi Lit. reassumowana, y przypisana została; Z wyrazow zatym oney przekonać się należy że Rzeczpospolita postanawiaiąc gneralne od Głowy Pogłowne, chciała uwolnić Pospolstwo od uciskow y extorsyi. Słowa Prawa: „Iako dostatecznie wiemy, że nad Podatek in vim Pogłownego „Zydowskiego Summy 220,000. Złł: Pol: Konstytucyą Anni „1717. ogulnie postanowioney, Zydzi Starsi za prywatnemi „swemi dyspozycyami y dyspartymentami daleko większe Summy „z niemałym całego Zydostwa uciemiężeniem &c. wybierać, y „na swoy pożytek obracać zwykli; a Rzeplita z pomiarkowania „słusznego, daleko większy z podatku Zydowskiego bez ciężkości „onych mieć może emolument. &c.

Znała tedy Rzeplita uciemiężenie Pospolstwa, a przemoc Starszych, kiedy wyraziła, że Starsi Zydowscy za prywatnemi dyspozycyami y Dyspartymentami z nie małym uciemiężeniem całego Zydostwa, Podatki wybierać, y na swoy pożytek, oraz prywatne Expensa obracać zwykli. Zniosła tedy ten sposob podatkowania, a generalne Pogłowne ustanowiła, y w tym poddała Zydow pod Sąd Kommissyow Skarbowych.

W Drugim mieyscu toż Prawo pisze: „A że ryczałtowe Pogłowne Zy„dowskie Constitutione Anni 1717. postanowione, teraz się znosi, „a generalne od Głowy postanawia się: Zaczym Ziazdy wszelkie, „Dyspartymenta, y inne Omnis generis po Miastach, Miasteczkach „y Parafiach Zydowskich impozycye, exekucye y extorsye Zy„dowskie dotąd praktykowane, aby in subsequens bądź iakimkol„wiek pretextem wymyślane, albo Uniwersałami Podskarbińskiemi „czyli Woiewodzińskiemi nakazane nie były, na zawsze waru„iemy y zakazuiemy, a to sub pœna 6,000. grzywien, & seque„stratione Zydow sprzeciwiaiących się, na Kommissyi Ekonomi„czney ad instantiam Thesauri seu Injuriati decernenda. Że zaś „długi generalskie Zydowskie w generalności wszystkich czyli „Woiewodzkich Kahałow tyczące się, maią być dawniey przez „Starszych Zydowskich zaciągnione; Zaczym wszyscy Starsi nie„zawodnie powinni ziachać na kwartalną Kadencyą Kommissyi „Skarbowey &c. dla zainformowania, roztrząśnienia, y przez przy„sięgi nawet gdzie będzie potrzeba rezolwowania, y obmyśla„nia

„nia sposobow, do uspokoienia onych przez Zydow nastąpić „mianego.„

Wyrazy tego Prawa, naymnieyszey oboiętności niecierpią, że wszystkie Exakcye, Extorsye y Impozycye Zydowskie, pod iakimkolwiek bądź pretextem wymyślone, są zniesione, że od onych Pospolstwo uwolnione, że odpowiedź przez sprzeciwnych w Kommissyi naznaczona, y że sposob deportowania długow Żydowskich teyże Kommissyi poruczony.

Za powagą tego Prawa, wyznaczyła Kommissya Skarbu Lit: Kommissyą Likwidatorską do wyciągnienia Intrat z Kahału Wileńskiego, Kahał Wileński podał w ówczas wszystkie Pobory swoie z iedynastu Krobek składaiące się, a Kommissya, Likwidatorska wyliczywszy w owym czasie 34,000. Złł: na rzecz Kredytorow, resztę augmentować się mogącey Percepty, rownie na satysfakcyą tychże Kredytorow determinowała. Przekonywa o tym tenże sam Dekret Likwidatorski, z Głosu Kahalnego złożony.

Poźnieysze znowu Prawo Konstytucya 1766. R. pod tytułem *Władza y powinność Kommissyow*, zupełnie powyższe Prawo utwierdza przez „Słowa: „Lecz we wszystkim do opisow Konstyt: dawnieyszych, „y ostatniey Anni 1764. stanowionych, nie w innym ie rozumie- „iąc, iak właściwym y literalnym w wyrażeniu stosować się ma.

Właściwe y literalne rozumienie, nie inaczy brać się ma tylko, że żadnych extorsyi, exakcyi y impozycyi Starszym nakładać pod żadnym pretextem niewolno, i tych Impozycyi za Uniwersałami bądź Podskarbińskiemi, bądź Woiewodzińskiemi exekwować nie pozwolono. Ze wszystkie Pobory między Zydami w Kahałach, do celu zaspokoienia Kredytorow są przeznaczone, że w znoszeniu Podatkow Pogłownego dozor Kommissyi zlecony, żeby Pospolstwo nie było uciążone, a Starsi na prywatne swoie Expensa nie obracali.

Konstytucya 1775. R. Vol. 8. fol. 651. pod tytułem: *Pozwolenie Zydom Lit: zaciągania długow.* „To iednak pozwolenie iż nie ma „naruszać w dalszych Punktach postanowienia w Kommissyi Skar- „bowey Lit: względem znoszenia długow Zydowskich uczynio- „nego, ostrzegamy.

Gdy Kommissya wszystkie Pobory Żydowskie na satysfakcyą Kredytorow determinowała, gdy Dekret Likwidatorski augmentować się mogące Intraty, na satysfakcyą tychże Kredytorow przeznaczył, więc podług pomienioney 1775. R. Konstyt: y Sprawa z Sądu Kommissyinego nie cofniona, y Dzieło Kommissyi nieporuszone być powinno.

Lecz powiadaią Kahalni, że Kommissya Skarbowa niewolnie przyięła pod kognicyą ośm krobek, po Dekrecie Likwidatorskim utworzonych, bo te będąc iakoby Religicznemi, nie należą do rozpoznania Sądu Kommissyinego. — *Odpowiada się na to ktrotko* = Że ten wniosek y od Prawa, y od istoty Religicznego Zakonu, bardzo iest daleki. Religia sama z siebie y z swoich prawideł składa się, a istota iey, iest to rzecz moralna. Pieniądze zaś od obrządkow Religicznych preceptuiące się, mianowicie od Szlubow, obrzezania, od Rayskich Jabłek, od wina koszernego y od mięsa koszernego, nie są to iedno, co Religia; y dla tego że tytuł z Religicznych obrządkow noszą, nie mogą odpadać od zamierzone-

go

go Prawem celu, bo Pobory Krobczane na zaspokoienie wierzycielow są determinowane, y przeznaczone. Dalszy zaś rodzay nowych Krobek iest: od Łoiu, od Pior z każdey Gęsi rznięey, y od Posagow ustanowiony, ktory nawet tytułu Religicznego mieć nie może, a przecież Kahał pod hasłem Religii, chce to wszystko na prywatny swoy obrocić pożytek. Jeszcze Kommissya względem tych krobek, nie dała ostateczney definicyi, owszem do pryncypalney rozprawy władanie y perceptowanie Kahalnym zostawiła. Uważać to zawsze Kommissya będzie, co podług Prawa nie należy do iey Sadu. Każdy to zna, że Zydowstwo z Poborow swoich przez Prawo Konstytucyi 1764. Roku poddane pod Juryzdykcyą Kommissyi Skarbu Lit. nie odpada od swoich Praw, wolności, y zwyczaiow. Jeżeli Kahał usprawiedliwi iakie wydatki na utrzymanie obrządkow y znamion Religii, czyli też na inne iakie z Religii potrzeby, y Duchowne Expensa łozone, zapewne, że w Kommissyi nie tłumaczenie swoich Praw, ale satysfakcyą zyszcze.

Uczyniono ieszcze ieden wniosek od mniemaney generalności Zydow, że po deportacyi długow Kahalnych, Zydzi nie do Kommissyi, lecz do właściwey Juryzdykcyi należeć będą, a zatym y teraz do Kommissyi nienależnie są pociągnieni. Ze teraz ze wszystkich swoich Poborow Zydzi należą do Kommissyi, o tym upewniaią powyższe Prawa; zaś po deportacyi długow, czy maią należeć, czy nie, przyszłości to iest dziełem; ale wierzyć temu można, że iak zniosą się kredyta, ustaną Pobory; a iak krobki upadną, wtenczas może upaść y okolicznoć Sprawy, bo podległość iakiey Juryzdykcyi, nie ustanawia Sprawy, nie zachowanie się w obrębach Prawa y słuszności, to tworzy Procedera.

Lecz roztrząsnąć głębiey postępki Kahału. Przyięta rozprawa w Kommissyi nakazane Dekretem Akta iuż są expedyowane, dobrowolnie do onych Kahał przystąpił, Interrogatoria wzaiemne podał, Swiadkow stawił, zaprzysięgał, kalkulacyą y weryfikacyą czynił, a po tym wszystkim kondemnować się dopuścił.

Z względu więc tego, czy może Kahał właściwie dopiero cofać się od Sądu Kommissyinego, kiedy podług Konst: 1766. R. tam Sprawa kończyć się powinna, gdzie zaczęta, a podług Konst: 1764. Roku, Dekret z oczywistego stawania zapadły, iest nieporuszoney mocy dziełem.

Konstytucya 1766. Roku wyżey wspomniona, samym tylko Stanom Rzeczypospolitey weyrzenie w Dekreta y czynności Kommissyi zostawiła, przez słowa: „Et sub animadversione przez Stany Rze„czypospolitey, a Konst: 1786. Roku, czynności Kommissyi za„świadczaiąc y kwituiąc, tym samym nie dozwala żadney myśli przeciwko powadze iey Dekretow.

Znał to dobrze Kahał Wileński, ale zląkłszy się ogołu Percepty do dwoch Milionow Pięciukroć stu Tysięcy Złotych, przez Akta Kalkulacyi y Weryfikacyi okazaney, w samym tylko przeciągu czasu założył obronę. Gdyby Sąd Nayiaśnieyszy mogł dozwolić podług żądania Kahału w teyże okoliczności, w swoim Sądzie rozprawy, więcey to iak pewnym być może, że rownie kondemnować dopuściłby się, bo to iest iego zyskiem całym, że dłużey przeciągnie powinną odpowiedź, a w tym przeciągu chce wy-

niszczony Gmin do reszty uciskami swemi zwątlić. Ciekawa rzecz bardzo, iaka myśl y nadzieia Kahałem rządzi. Gdyby dzisiay w iakimkolwiek Sądzie mogła natychmiast kończyć się cała Sprawa; cozby oni z wymyśloney dystynkcyi krobek, hasłem Religicznych utytułowanych, mieli za awantaż? Czy to z obrządku Religicznego, czyli iakowego innego źrzodła nastąpiła Percepta, iednak trzeba się kalkulować, trzeba pokazać wiele się na obrządku utrzymanie, wiele na zaspokoienie Kredytorow wydało, a co zaplątało się w kieszeni, albo na prywatne expensa obroconym zostało, to trzeba do Kassy powrocić. Wszędzie taki ich wyrok czeka, gdzie tylko sprawiedliwość y Prawo mieysce mieć może; a zatym przyiście teraźnieysze Kahału przed Sąd ninieyszy, więcey ich trwożyć, niżeli iakich niesprawiedliwych nadziei przyczyniać moze.

Z Głosu, y Kahalnego, y nowo utytułowaney Generalności Pisma, wiele się okazuie nie właściwych wyrazow przeciwko Juryzdykcyi Kommissyi Skarbu Litt: umieszczonych. Jest to Magistratura, ktora ma Powagę Sądu ultymarnego Prawem zastrzeżoną. Osoby ten Sąd składaiące, oprocz wysokiey w Narodzie konsyderacyi, Ministrow y Senatorow, są wszystkie w zupełney znakomitości w Oyczyznie -z zasług, a w Sądzię z sprawiedliwości wsławione. Należy się więc dla nieh ta Powaga, ktorey y Prawo y wartość wyciąga. Ubliżenie względu y uszanowania dla tey Magistratury, powinno dotykać Powagę Sądową, bo kto targa się na Prerogatywę iedney Juryzdykcyi, ten rowny względem wszystkich zachowuie sentyment. Nie mogę w tym mieyscu mowić za Kommissyą, bobym iey powadze uymował, gdybym usprawiedliwiał oney wyroki. Dzieło to z siebie ważne, nieporuszone y sprawiedliwe, nie może w składzie swoim być dotknionym przez nikogo.—

Z pomiędzy wszystkich wyżey wyliczonych Kahału Wileńskiego y Pisma od Generalności podanego okolicznościow, ieszcze znayduie Gmin Wileński y tę propozycyą: żeby w skardze Gminu o pobory perceptowane, o kalkulacyą z intrat, nieiakiś Sąd Religiczny był wyznaczony.— Materya skargi Gminowey, iest materyą Cywilną, bo skarga do zdania rachunkow, iest materyą do Sądu Kompromissyinego należącą, bo z niezaspokoienia Kredytorow wynikłą; iest cale Sprawą ordynaryiną, bo o obrot intraty stosowaną, a zatym nie iest Sprawą Duchowną żeby na Sąd Religiczny odsyłać, bo w rzeczach Duchownych nie Remissy do Sądu Religicznego żądać, ale Sprawę od tego Sądug podłu ustaw Synagodzkich zaczynać należy.— Wyżey się z Praw dowiodło, że Sprawa Dekretami Kommissyi zaięta, directè do tey Juryzdykcyi należy.— Przypomina się Dekret Likwidatorski, że kalkulacya z Poborow y Krobek Zydowskich, do Osoby Jmci Pana Podstarościego Wileńskiego zostawiona. Gdy J. P. Podstarości zaniedbał swego obowiązku, udał się Gmin Wileński do J. O. Xcia Jmci prosząc o satysfakcyą Dekretowi Likwidatorskiemu w zatrzymaney kalkulacyi.—

Xiążę Jmci rozminął się w owczas z Prawem Konstytucyi 1764. y 1775. a sobie więcey nad Prawo przywłaszczaiąc Prawa, odesłał tę Kathegoryą do Sądu Religicznego. — Z iakiey mocy, y z iakiey ustawy, mogł Xiążę na taką okoliczność determinować Sąd Religiczny.

giczny. Jakie Prawo w tey mierze Kahał złożyć potrafi? Przywiley Bolesława Xcia pisze: == ,, Excessus Judæorum judicentur in Scholis, więc w zdarzonym wykroczeniu przeciwko Religii, Sąd ten Religiczny czyli Szkolny iest przyzwoity. — A dalsze wszystkie Prawa iako Konst: 1633. 1651. y 1678. Sąd Zamkowy Woiewodziński, a przez appellacyą Assessorski dla Zydow naznaczaią; Więc sam Xiążę powinien był rozsądzić, albo Urzędowi swemu zlecić, a tak uczyniłby podług Prawa, bo dopełniłby satysfakcyą Dekretowi Likwidatorskiemu. — Gdyby zaś godziło się wnosić, że Xiąże właściwie mogł naznaczyc, ten to Sąd Religiczny na okalkulowanie Kahalnych, więc chyba pozwolić y na to potrzeba, że Xiążę mogł odmienić Konstytucyą 1764. Roku względem Zydowskich Poborow ustanowioną, że Dekret Likwidatorski przez Kommissyą Skarbową, a ztąd przez Konstytucyą 1775. Roku utwierdzony, tenże Xiążę przesądzić, y całe dzieło Kommissyi tyczące się Kredytorow do innego przeistoczyć zamiaru! był wolen. Ale to mocą Prawa znosi się, y przed Powagą ustaw upada.— Lecz co za wrażenie Kahał czyni? że to iest Dekret nie appellowany, a zatym podug Konst; 1764. Roku nieporuszony — Cale dalekie Prawo od Dekretu, a Dekret od Prawa; bo kiedy skład tego Dekretu ruynuie Konstytucye y przeznaczenia Kommissyi, więc nie appellacya ale udanie się do przeznaczonego Prawem 1764. Roku Sądu następuie, bo kiedy Xiążę odmowił satysfakcyi Prawu y Dekretom; Gmin Wileński poszedł do Kommissyi o takowe zadosyć uczynienie, w Kommissyi zaś Kahał przyiął naturalne na tę Sprawę Forum, a tym samym mniemanego Dekretu Woiewodzińskiego odstąpił. Ztąd iuż przeciwny na Kahał argument z tegoż Prawa Konst: 1764. Roku wypada; że ten Dekret z oczewistego stawania złożony, iest nieporuszony, a pierwszy Woiewodziński odstąpiony, y iuż nic znaczyć nie mogący, bo poźnieyszy Akt dobrowolności, ruynuie poprzedzaiące ułożenie; A zatym impressya Kahału wstępu do zastanowienia Sądu mieć nie powinna, ale Prawo y sprawiedliwość wziąć Exekucyą.—

Wyprobowanym więc iest, że sprawa o Pobory z Krobek, należy do Kommissyi, że z tego Sądu są iuż odbyte Akta Inkwizycyi, kalkulacyi y Weryfikacyi, że tytuł Religiczności niektorym Krobkom nadany, niema związku z Religią, y też od Krobki od celu swoiego do zaspokoienia Kredytorow zamierzonego odpadać nie mogą, że kalkulacya w Kommissyi następuiąca, nie przynosi uymy Religii, ani oney uwłacza, a ztąd że y w Kommissyi expensa Religiczne pro persoluto przyięte być mogą, y że Xiążę nigdy nie mogł Sądu Religicznego na to naznaczać, y Sąd Assessorski onego brać za obiekt, przeciwko Konst: 1764. Roku y Dekretowi Likwidatorskiemu brać nie może.— Przeto uprasza Gmin Wileński odesłania całey tey Kathegoryi w swoim stopniu do Sądu Kommissyinego, a Kahalnych Penami Ewokacyinemi ukarania. —

Kathegorya Trzecia.

Wólff Aronowicz y Moyżesz Wólfowicz nie upodobani Kahałowi, zasługuią na szczegulną animadwersyą Sądu. — Bo gdzie się mowiło

ło słownie o przemocy Kahału, tu onych więzienie dowodzi prawdy. Obywatel osiadły, maiętny, nie notowany, stał się ofiarą zemsty Kahału. — Jego niewola, y dotąd trwaiąca detencya z Synem w więzieniu, wyobrażać powinna zapęd Kahalnych, a nieszczęśliwą sytuacyą Gminu. — Zniemałym to przyszło y trudem y expensem wystarać się o List Zelazny od Nayiaśnieyszego Pana, ktory w Dacie

1786. Składa się. —

Ale to wszystko niczym iest; w oczach rozhukanego Kahału, Nie zna innych Praw procz gwałtu, przemocy y swoiey woli. — To u iego iest prawidłem, a to dla Gminu iest nayokrutnieyszą męczarnią.

Zniosłszy się Kahał Wileński z Namiestnikiem Górskim, ułożył przyczyny do wzięcia w niewolą Wólffa Aronowicza y Moyżesza Wólffowicza Syna. Ulokował onych pod wartą Zamkową, a wina ta pryncypalna, że nie miał szczęścia podobać się Kahałowi, y determinacyi trzymać z onym. — Od Dnia 23. 7bra teraźnieyszego roku, porwany z nakazu Górskiego do więzienia, dotąd w nim iest zatrzymany. Składa się Manifest Imieniem iego Plenipotenta, to iest Szymela

1787. 8bra 18. dnia w Grodzie Wileńskim zaniesiony. —

Jest to dowod widoczny przemocy Kahalnych y Górskiego, oraz przestąpienia Prawa, a Art: 13. z Roz: 1. iakie zamierza kary za złamanie Listu Krolewskiego *przeczytać.* —

I Prawo, y sprawiedliwość wołaią do Sądu Nayiaśnieyszego za niewinnemi. — Przykra bo niezasłużona niewola wyciąga litościwego względu, a ucisk szuka sprawiedliwey obrony. — Idzie zatym prozba od tego Wólffa Aronowicza y Moyżesza Wólffowicza, aby natychmiast uwolnieni z pod tey to nieprawney detensyi zostali, ażeby onym bezpieczeństwo na czas dalszy ostrzeżone było, a za przestąpienie Listu J. K. Mci P. N. M. ażeby tak Kahał, iako też Górski Namiestnik, podług Art: 13. z Rozdz: 1. zostali ukaranemi. —

Udzielna w tey Kathegoryi okoliczność względem ograniczenia mocy y Formalności Sądow Namiestniczych; do ktorey te podaie się przełożenie.

Z zamiaru Praw, wie Narod Zydowski, że pierwszey Instancyi Juryzdykcya Woiewodzińska, lub Starościńska iest dla iego Zwierzchnością. Rownie y to ma w uwadze, że taż Zwierzchność podług Prawa administrować swoią władzą powinna. — Ale doświadcza zawsze inaczey, że w Osobie Podwoiewodzego, Podstarościego y Namiestnika, kilku znayduiąc Zwierzchnikow, większey doznaią niesprawiedliwości. Nayprzod niewiadomo, kto z Jcmciow starszy; a każdy iednak chce być starszym. Nie można zgadnąć, ktorego Powaga ustępuie, a każdy udzielne składa Sądy. Nie ma przepisu, w czym do kogo z tych to trzech Officyalistow należeć maią, a każdy we wszystkim móc sobie przywłaszcza; Bywa zatym często, że biedny Zydek wpadłszy pomiędzy Sąd tych trzech udzielnych mocarzow, ani Sądu, ani sprawiedliwości nie

znay-

znaydzie, a od straty nie uniknie. — Między temi wszystkiemi nieprzyzwoitościami, iest naywiększa uciążliwość ta, że Namiestnik Górski, bez żadnego ograniczenia rozciąga władzę swoią; Sądzi iak się podoba, karze iak chce, a postępuie naysurowiey. Prawo Konstytucyi 1678. Volum: 5. fol: 643. Appellacyą do Woiewodow y porządkiem do Assessoryi dla Zydow zastrzega, a Prawo Konst: 1633. Vol: 3. fol: 809. w Sprawach tylko stu Złotych nie przenoszących, appellacyi zabrania. Lecz J. Pan Namiestnik cale w innych Sprawach, a to w tych, w ktorych szacunku przyzwoitego położyć nie można, nie zwykł nigdy dopuścić Appellacyi. Co do pieniędzy iest Prawo. Co do skory y więzienia, iest to daleko więcey, iak o sto Złotych Sprawa. J. Pan Namiestnik Gorski za lada przyczynę, bez Pozwu, bez Strony oskarżaiącey, czyli wyraźniey bez Delatora sądzi, y to naymnieysze ukaranie do więzienia wtrącić. Przemyślił ieszcze sobie do tego Extorsyą, to iest naznaczył poturemne po Złł: siedm pierwsza przyczyna więzienia. Doświadcza się to nieraz, że ogłosiwszy osadzonemu uwolnienie, po zgładzeniu winy, drugi raz karze; bo poty wyniść nie pozwolą z turmy poki delinkwent Siedmiu Złł: nie zapłaci. Y tak nie ieden dla tego do pułroka ubogi siedzi, że nie ma siedmiu złotych. — Ze tedy J. Pan Namiestnik bardzo w tey mierze nieprzyzwoicie y nieprawnie rządzi się, posłuchać Historyi Szymela. —

Szymel Wólffowicz rownie Kahalnym nieupodobany, rownego iak inni doświadczył nad sobą losu. Wzięty on został nayniesłuszniey do więzienia, y w nim był przez dwa miesiące utrzymywany, w ciągu tey detencyi starał się o uwolnienie siebie na porękę, ktora gdy w dostateczności była oświadczona, należało Górskiemu podług Prawa przyiąć, ale że Rękoiemstwa nie przyiął, y nawet Sądownie zapisania bronił składaią się dwa Excerpta Dekretow Ziemskich Wileń:

1786. Junii 27. Dnia wydane.

Koleyno rozważać postępki tegoż to Jmci P. Gorskiego. Oprocz przepisu Praw Kraiowych, szczegulną Ordynacyą wydał Xiążę Jmć Woiewoda Wileński, względem obeyścia się z Zydami, mianowicie w Punkcie drugim, żeby Namiestnik bez Jnkwizycyi nie sądził, Dekret formalnie składał y wydawał, a Poturemnego brać nie ważył się. — Składa się Ordynans.

1768. Apr: 30. dnia w Extrakcie.

Mimo ten Ordynans y Punkta Woiewodzińskie, cale inszy iest Proces u Namiestnika. Wprzod ukarany każdy, niżeli posłyszy obiekcye przeciwko sobie, a dla tego kara więzienia z każdey okoliczności następuie, że czyni szczegulny zysk Namiestnikowi. —

Oddaie się więc to wszystko do Naysprawiedliwszego Sądu uważenia ułożenia y ograniczenia w tych Prozbach, ażeby Ordynacya zupełna w tey mierze była ułożona, a w niey te wszystkie wyszczegulnione Punkta.

Zeby między trzema Zwierzchnikami porządek był naznaczony, kto z nich przyzwoitą Zwierzchność nad Zydami mieć powinien; ktory ktoremu ustępować, y w czym obowiązany, do kogo istotnie skrzywdzone Zydostwo udawać się ma.

Zeby żaden z tych to Officyalistow w sądzeniu nie ważył się przestą-

pić Prawa, mianowicie żeby sądził oczewiście w stawaniu obu Stron, żeby Jndagacyą czyli Jnkwizycyą porządnie expedyował, żeby Dekreta na piśmie ferował, żeby appellacyi każdemu dopuszczał, a mianowicie w okoliczności więzienia, bo ta nie może być porownaną z walorem stu Złotych. Zeby każdy daiący po sobie w rzeczy osądzoney Poręke, miał koniecznie dozwoloną, y zastrzeżoną dla siebie Appellacyą; Y żeby podatek Poturemnego, nieprawnie przez J. P. Górskiego Namiestnika wymyślony y exekwowany, iako pierwsza przyczyna więzienia, był natychmiast skassowany y na zawsze zakazany, a J. Pan Górski oprocz zwrocenia tego sub nexu Juramenti, co wybrał, żeby winami słusznemi był ukarany. Tego wyciąga sprawiedliwość, Prawo y bespieczeństwo Narodu Zydowskiego. —

Ma tedy Sąd Nayiaśnieyszy ktotkie doniesienie, o składzie całey sprawy; z niey widzieć daie się, że Szymel Wólffowicz nic na uymę Religii swoiey nie czyni, że o całość y zachowanie oney z Gminem stara się, że nigdy Aktorow swoich nie zdradził y nie iest od nich zażalony y cofniony od mocy Plenipotencyi; Ze Pismo pod Imieniem Generalności Gminu odbyte, iest dziełem Kahału, że sami między sobą, rożną zformowali partyą na podstęp pod Sądem y pod Stroną. Okazało się nadto co to iest Religia, iakie obrządki, zwyczaie, Prawa y Fundusze; a ztąd w czym ninieyszy Sąd dać definicyą obowiązany. Dowiodło się znowu w czym Sprawa Sądowi Kommissyinemu właściwa; y w iakim stopniu zostaie. Przełożyły się okoliczności względem uregulowania Zwierzchności Namiestniczey, y względem niesłusznie zatrzymanych się dotąd w więzieniu zamkowym Wólffa Aronowicza y Moyżesza Wólffowicza. Pozostaie tylko Gminowi prosić do każdey wyszczegulnioney Kathegoryi, szczegulnego a do Praw stosownego wyroku, ktorego tyle iest pewną Generalność, ile przeświadczona, że Sąd nigdy od przykładnego Exekucyi nie odstąpił Prawa, y nie nastąpił na Sprawiedliwość.

